

Els clàssics a Verdaguer

Eduard Valentí Fiol

Amb el nom de Torras i Bages podem unir el del poeta potser més gran de Catalunya, Jacint Verdaguer. Podem posar aquest dos noms plegats, no solament perquè foren amics i companys, sinó perquè també en Verdaguer trobem un revestiment classicista que encobreix un esperit del tot anticlàssic. El pròleg de *l'Atlàntida* comença amb una cita de Plató. La idea del poema li ha estat donada per una lectura del *Timeu*. Entre els protagonistes surten Alcides i Pirene, Hèspersis i els Titans; en les notes apareixen citats tot d'autors antics. Però la mitologia verdagueriana fa pensar més en Wagner que en Ovidi. Els veritables protagonistes són els elements desfermats de la natura. Menéndez i Pelayo, que hi entenia, no es deixa enganyar i assenyala sense embuts la filiació de la poesia verdagueriana: "Trozos hay que igualan o superan a los más celebrados de Victor Hugo, con quien tiene Vd. un remoto aire de familia, en aquello, se entiende, en que Victor Hugo es digno de alabanza". Les figures antigues són com peces tretes d'un context i encaixades en un altre que les torça i canvia de sentit. De vegades els noms mitològics en els poemes verdaguerians fan com una basarda o desperten una inquietud, com si en el subconscient del poeta dominés l'antiga idea que els déus pagans no són altra cosa que dimonis que tenen llibertat per anar i venir per la terra en el temps comprès entre el pecat original i la redempció. I, en efecte, en un text del darrer any de la seva vida, parlant dels primers poetes de la Renaixença catalana, Verdaguer escriu aquestes significatives paraules: "Aquells poetes fluvials havien esparverat i fet fugir com un esbart d'aucells totes les nimfes dels nostres rius: aquells cantors pagesívols veniem d'esquivar a Diana, la caçadora, de nostres boscos, d'escombrar de sàtirs banyuts i de peus de cabra tots nostres jardins... La freda i glaçadora boirada del classicisme, que des de tant temps encaputxava els pobles d'Europa com un gran sudari, s'esqueixava i començava a fondre's a les primeres albors del romanticisme, i la naturalesa de nou es deixava veure tal com és, bella i encisadora, sense disfresses de cap mena".

¡Els clàssics disfressant la natura, interposant-se com un vel entre ella i nosaltres! Heus aquí una versió ben diferent de la que trobàvem en els grans romàntics enamorats dels grecs, en Herder i Goethe, en Keats i Leopardi, i que a través d'ells arriba a Maragall. Es pot pensar que Verdaguer fa aquí la distinció habitual entre clàssic i neoclàssic que aquells havien fet, i que allò que rebutjava era la retòrica barroca del neoclassicisme per tornar a la pura i directa visió del món que fou la dels antics; és fins i tot probable que aquesta fos la interpretació que hauria acceptat el mateix Verdaguer, si se li hagués demanat compte dels seus mots. Però jo no crec que sigui aquest el sentit profund del text esmentat. La violenta topada que als seus darrers anys tingué amb l'Església oficial l'havia fet recular cap a una pietat encara més primària i excloent. Clàssic és sinònim de pagà, i les boires que enterbolien els ulls dels homes eren les de l'error i el pecat.

El gran paper de Verdaguer en la Renaixença catalana consisteix a haver fet popular el desvetllament literari, haver aconseguit d'interessar-hi les masses. El seu lloc, en aquest aspecte, és al costat d'escriptors com Frederic Soler i Àngel Guimerà. Els clàssics no el podien ajudar gaire en la seva tasca perquè, vulguis no vulguis, el tracte amb ells implica sempre un cert aristocratisme i allunyament del vulgar, junt amb una certa altura i refinament intel·lectuals. Però Verdaguer era un home del poble, fill d'un pagès sense terres, que mai no es va trobar del tot còmode en la pura vida de la intel·ligència. Era un poeta nat, un geni de la llengua que va salvar tot el que hi havia encara de viu en la parla del poble. Fins i tot la tragèdia final, el dolorós conflicte amb els seus bisbes i els seus amics, és com un índex de l'ingenu afany de posar en comunicació la brillant societat d'aristòcrates i grans burgesos que l'havien acollit, amb aquelles zones sempre dubtoses on la penúria i el temor arriben a degradar o fer suspectes sentiments i conductes en el fons pures i bones. El poble ho va entendre així, i l'enterrament de Verdaguer fou el primer gran acte de masses que segellà l'adhesió popular al redreçament cultural de Catalunya.

Extractes de "La tradició clàssica en la Renaixença catalana"
(BIEH 3, 1969)